

МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ БУТТЯ В МОЛОДІЖНОМУ СОЦІОЛЕКТІ

Автор підіймає проблему мовної картини світу та її відображення в лексико-семантичній системі молодіжного сленгу. У статті визначено підходи дослідників до семантичного аналізу молодіжного соціолекту; проаналізовано фрагмент мовної картини світу носіїв молодіжного сленгу — моральні цінності буття; диференційовано позитивне й негативне оцінювання людини в субмові молоді; схарактеризовано лексичний ряд «украсти»; виділені й описані дієслова-сленгізми субполя «бійка».

Ключові слова: молодіжний сленг, моральні цінності буття, картина світу, субполе.

Семантичний аналіз молодіжного соціолекту в лінгвістичних дослідженнях здійснений переважно шляхом виділення основних лексико-тематичних груп жаргонно-сленгової лексики. У сучасній семантиці та теорії пізнання, що ґрунтується на ролі мови в пізнавальних процесах людини, центральним поняттям є мовна картина світу.

Мовною картиною світу прийнято вважати систему уявлень, характерну для певної мови, за допомогою якої мовці класифікують, інтерпретують навколишній світ. Мовна картина світу відіграє істотну роль у формуванні ставлення індивіда до світу, до суспільних подій та явищ, до соціальних суб'єктів, у виділенні індивідом «соціальних типажів» та у формуванні ставлення до них. Л.Лисиченко виділяє соціальні мовні картини світу, пов'язані з певними суспільними прошарками [3, с. 143]. М.Міщенко стверджує, що «особливості мови різних соціальних та соціально-демографічних груп значною мірою відображають особливості сприйняття та ставлення до соціальної реальності, ціннісні орієнтації цієї соціальної групи.

Крім того, особливості мови представників групи «трансляють» стереотипи світосприйняття, світоставлення та світооцінювання й закріплюють їх у свідомості як членів цих груп, так і тих, хто до них не входить» [4].

Специфіка соціально обмеженої мовної картини світу виявлена, насамперед, у вибірковості сфер номінування життєвого простору. Об'єктами номінування постають ті «шматки дійсності», що мають першорядну значущість для цього соціуму. Через денотативні сфери номінацій розкривається система культурних, етичних, естетичних, соціальних стереотипів у світосприйнятті носіїв молодіжного сленгу. У дослідженні О.Гуц проаналізовані фрагменти мовної картини світу міського підлітка: стать (семантичні поля 'жіноча' й 'чоловіча'), частини тіла людини (семантичне поле 'тілесний'), фізичні можливості й зовнішній вигляд людини (семантичні поля 'сильний' і 'слабкий', 'високий' і 'худий', 'товстий' і 'маленький'), фізичні стани людини (семантичні поля 'хворіти', 'наркотики', 'палити', 'п'яний'), потреби людського єства (семантичні поля 'їсти', 'спати', 'секс'), емоційні стани (семантичні поля 'задоволення', 'веселощі', 'страх'), емоційне ставлення (семантичні поля 'легковажний', 'зневажати'), бійка, навчання (семантичні поля 'навчання', 'розуміти', 'дурень'), бізнес [2].

Польський соціолінгвіст С.Грабяс здійснив типологічний аналіз мовної картини світу та відповідних сутностей у польському кримінальному жаргоні та молодіжному сленгу, виділивши інваріантну систему цінностей носіїв соціолектів, яка зумовлена характером діяльності й способом потрактування дійсності. «Обидва соціолінгвальні чинники — тип діяльності соціальної групи і спосіб оцінки дійсності — зумовлюють соціолектальні різновиди мови: функцію, яку вони виконують у соціальній групі й у комунікативній системі національної мови, а також інвентар мовних засобів (словотвірних насамперед), підпорядкованих цій функції при потрактуванні дійсності відповідно до вимог пануючої в групі системи цінностей» [9, с. 76]. Автор пропонує таку систему цінностей: 1) цінності вітальні; 2) цінності емоційно-почуттєві (позитивні й негативні); 3) цінності пізнавальні (мислити, розуміти,

дурень, розумний та ін.); 4) вартості моральні (дружба, зрада, брехня та ін.); 5) цінності побутові (родина, етикет, сексуальна поведінка); 6) цінності естетичні (врода й потворність, молодість, старість). Аналогічно структуровано фрагменти мовного світу бурсацько-семінарського соціуму й картину світу сучасного українського молодіжного сленгу в монографії Л.Ставицької [7].

Молодіжний сленг — динамічна за своєю природою субсистема, яка варіюється залежно від певних етномовних та культурних особливостей регіону. Не випадково в роботі О.Горбача про шкільне арго окремо розглянуто шкільну лексику Києва, Львова, Чернівців, Донецька та ін. [1]. Мета нашої студії — проаналізувати фрагмент мовної картини світу в молодіжному сленгу, а саме моральні цінності буття. Матеріал дослідження зібраний у місті Херсоні, більшість наведених у статті прикладів не зафіксована жаргонними словниками української і російської мов [8; 5] (далі КСЖЛ, БСРЖ).

Зазвичай у молодіжному середовищі високо цінуються дружні стосунки, товариське спілкування. У субполях 'друг, товариш, приятель' і 'компанія молодих людей' нами не виявлені незафіксовані жаргонними словниками одиниці: херсонська молодь уживає загальножаргонні лексеми, іноді — зі зміною значення кримінального жаргонізму. Функціонують у молодіжному сленгу м.Херсона: 'друг, приятель, товариш' — *кент, корефан/корифан, кореш, керя* (часто вживають як звертання); 'компанія молодих людей' — *шобла, шобляк* БСРЖ, КСЖЛ; *шарага* БСРЖ, КСЖЛ; *кодло* БСРЖ, КСЖЛ, *капела* БСРЖ, *кодляк*. Позитивно оцінюється веселе, приємне проведення часу в товаристві, що номінується *тусуватися*. Відзначимо, що слово *тусовка* 'компанія, група людей', 'місце, де збирається компанія' стало вже майже нейтральним і широко вживаним не лише в мовленні дорослих, але й у ЗМІ, у художній літературі.

Негативно оцінюються в молодіжному соціумі такі риси, як зрадництво, ледарство, уникнення виконання певних обов'язків, схильність до впливу,

брехливість. *Дятел, стукач* 'зрадник'; *сачок, шланг* 'ледар' зафіксовані жаргонними словниками; *тюф'як, тютя* функціонують у херсонському молодіжному сленгу зі значенням 'схильна до впливу, морально слабка людина'. Доволі потужні синонімічні ряди репрезентують у молодіжному сленгу м.Херсона брехливість: 'брехати' — *облопошити; підрозказати; надути; застібнути/зав'язати/вдягнути/вдіти шлемок/шлем (на велику застібку); шлемити; лоха піймати* (пор.: *обставити як лоха* 'дуже просто, примітивно обдурити когось' БСРЖ; *тримати за лоха* 'уважати когось за людину, яку легко обдурити' КСЖЛ); *начесати/зачесати; пускати чос; встьобувати; понти ганяти* (пор.: *знати понти* 'хвалитися' КСЖЛ); *фуффло заливати (заливати 'брехати' БСРЖ, КСЖЛ; фуффло знати/штовхати 'говорити неправду' КСЖЛ); навішати макаронів (сипати лашу БСРЖ; вішати (повісити) локишину (на вуха) КСЖЛ); 'брехлива людина' — дурагон БСРЖ; казкар/казкар-мультиплікатор; заливайло (заливало БСРЖ); лашист (лаша 'брехня' й лашити 'брехати' БСРЖ, КСЖЛ); сусанін ('екскурсовод' БСРЖ); шлеміст/шлемофонщик/шлемовщик; тріпло.*

Лексеми зі значенням 'брехлива людина' перегукуються в молодіжному сленгу з одиницями на позначення людини, яка говорить зайве, базікає: *баклан КСЖЛ; пушкін; балабол; молотило; патякало.*

Жадібна, скупа людина представлена в молодіжному сленгу м.Херсона лексемою *жлоб*, яку фіксують жаргонні словники. Вислів *Жлобо чи слабо?* функціонує як риторичне запитання на прохання щось зробити й відмову.

Актуалізована в сучасному молодіжному сленгу така риса міжособистісного спілкування, як набридливість, надокучливість. Негативні конотації переважають у синонімічному ряді молодіжного сленгу м.Херсона зі значенням 'набридати': *діставати, задовбати, задрати, втирати БСРЖ, КСЖЛ; кумарити, закумарити, закумарювати КСЖЛ; заколебати, по вухах їздити, парити мозки БСРЖ; жужати, гудіти, закловати, замекати, заперти, запекати, томити, умотати, ушатати, прикумарити, знайти вільні вуха.* «Відкритість і постійне поповнення синонімічного ряду з

домінантою «набридати» пояснюється бажанням підлітка позначити агресивність, нахабство, жорстокість зовнішнього світу в особі друзів і ворогів, вчителів і батьків... Так підліток бачить ці відносини й інтерпретує їх грубими, часто непристойними словами... Дієслова заряджені негативною експресією і є не що інше, як евфемізми обценної лексики» [2, с. 110].

Смисловою амбівалентністю позначений лексичний ряд 'украсти', елементи якого можуть однаково використовуватися для називання дії, коли мовець виявився об'єктом пограбування та іронічної самохарактеристики, коли він — суб'єкт аморальної дії [7, с. 206]. Чисельний синонімічний ряд вибудовують у молодіжному сленгу м.Херсона дієслова-сленгізми зі значенням 'украсти', значна частина яких — переосмислені молоддю жаргонізми: *стирити, спіонерити* БСРЖ, КСЖЛ; *стибрити, скомунячити* КСЖЛ; *насадити; збондити; скрисити; замутити* ('обманути когось' БСРЖ); *збрити; зацінити* ('оцінити щось належно' БСРЖ); *прихватувати, схпати, хапанути, стимурити, цяця цяця і в кишеню, потягнути, стягнути, заком'ячити, скомсомолити, прилаштувати/зробити ноги, виставити, експропріювати, свиснути, мутанути, підмутити, шофернути*.

Про таку ж амбівалентність можна говорити стосовно субполя 'побиття' з його відзначенням С.Граб'ясом релятивізмом: «... краще, коли я б'ю, ніж коли мене б'ють» [9, с. 90]. Фізична дія 'вдарити' представлена словами, у яких відображені враження від зовнішнього прояву дії, передана вказівкою на її наслідок. У молодіжному сленгу м.Херсона функціонує цілий лексичний ряд 'бити', наведемо лише приклади незафіксованих жаргонними словниками дієслів і фразеологізмів (також фонетичні й словотворчі варіанти, сленгізми зі зміною семантики): *побуцати* (*буцати, побуцкати* БСРЖ); *вимкнути; відірвати* (кримінальний жаргон 'вкрасти щось' БСРЖ); *відсимандьорити; відфігарити* (*отфигачить* молодіжний сленг 'побити когось' БСРЖ); *фіганутися* 'ударитися' і *фігарити* 'інтенсивно виконувати якусь дію' КСЖЛ); *гепати; звідонутити* (*дати звізди* 'побити когось' і *отримати звізди* 'бути побитим або покараним' КСЖЛ); *листати; наваляти* (*вальнути*

кримінальний жаргон, молодіжний сленг 'зарізати, вбити когось' КСЖЛ); *погасити; перемкнути; роздуплити* (дуплити кримінальний жаргон, молодіжний сленг 'бити когось' БСРЖ); *розклепати; розмалювати; розфарбувати; рубати; топтати* ('здійснювати статевий акт з кимсь' БСРЖ); *тусувати* (*тусовати* кримінальний жаргон 'бити когось' БСРЖ); *чабити; чистити* (*почистити* зуби кримінальний жаргон 'вдарити в обличчя комусь' БСРЖ); *штамблювати; ввести в кому/коматоз* (*бути в комі/у коматозі* БСРЖ); *ганяти мишу; давити грушу* (*груша* кримінальний жаргон 'людина, яка не чинить опір при бійці' БСРЖ); *дати прикурити; прибити косяк; дати чек; убити в кізяк; відбивняк по ребрах; зловити зад; начистити табло; полічити ребра.*

Окремі лексеми, на думку наших інформантів, позначають 'просто битися', не виражають оцінку мовцем цієї дії й не мають сем 'сильно' або 'боляче'. Більшість дієслів цього поля позначають інтенсивну дію: вдарити боляче; нанести пошкодження; спричинити біль; битися до крові, жорстоко, без правил. Такі неписані закони вулиці відображені у «блатній музиці» й успадковані молодіжним сленгом. Бравада, бажання здаватися дорослішим, «крутішим», мужнішим, бути схожим на улюблених героїв-суперменів, хоча б у мовленні, «на словах» наблизитися до завітного ідеалу — ось причина живучості, привабливості жаргонного слова для підлітка. Ці «невинні» загальноживані слова у своїх жаргонних значеннях вражають грубою, примітивною образністю. Саме вона, мабуть, і приваблює підлітка, задовольняє його, на жаль, дуже часто слаборозвинені естетичні смаки.

Актуалізовані фрагменти мовної картини світу молодіжного сленгу в кожній лінвокультурі обумовлені національно-культурними, етнопсихологічними та іншими екстралінгвальними чинниками буття певного народу. Аналіз мовної картини світу херсонської молоді дозволив виділити ті «шматки» дійсності, її складові, «піки», які є для сучасної міської молоді найбільш значущі. Мовний матеріал повністю підтверджує висловлювання Б.Серебренникова про те, що «чим більше людині

доводиться зіштовхуватися з певною ділянкою або галуззю дійсності, тим інтенсивніше членується вона в мові» [6, с. 480]. Субмова молоді містить значну кількість слів і висловів, які деталізують і особливості взаємин, дій і станів людей у повсякденній поведінці, і фізичні дії людини, а також характеристики мовної поведінки, психічних станів, інтелектуальних дій тощо. Названі аспекти залишаються у перспективі подальших досліджень мовної картини світу молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач О. Арго на Україні: Зібрані ст. – Мюнхен, 1993. – 359 с.
2. Гуц Е.Н. Ненормативная лексика в речи современного городского подростка (в свете концепции языковой личности): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – Омск, 1995. – 304 с.
3. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва. Нова серія. – Х., 1998. – Т. 6. – С. 129–144.
4. Міщенко М. Мова і політичне життя // <http://www.ji.lviv.ua/searchFrameset.htm>
5. Мокиенко В.М., Никитина Т.Г. Большой словарь русского жаргона. – СПб.: «Норинт», 2001. – 720 с.
6. Серебренников Б.А. Территориальная и социальная дифференциация языка // Общее языкознание: формы существования, функции, история языка. – М.: Наука, 1970. – С. 452–501.
7. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
8. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
9. Grabias S. Język w zachowaniach społecznych. – Lublin: Uniw. M. Curie-Skłodowskiej, 1994. – 336 s.

Martos Svitlana

MORAL VALUES OF BEING IN YOUTH SOCIOLECT

The author raises the problem of language picture of the world and its reflection in the lexical and semantic system of youth slang. The article deals with the determination of researchers' approaches to the semantic analysis of youth sociolect; analysis of the fragment of language picture of the world of youth slang users — moral values of being; differentiation of positive and negative evaluation of human in youth sublanguage. The lexical row "to steal" is characterised and slang verbs of subfield "a fight" are distinguished and described.

Key words: youth slang, moral values of being, language picture of the world, subfield.

Мартос Светлана

МОРАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ БЫТИЯ В МОЛОДЕЖНОМ СОЦИОЛЕКТЕ

Автор поднимает проблему языковой картины мира и ее отражение в лексико-семантической системе молодежного сленга. В статье определены подходы исследователей к семантическому анализу молодежного социолекта; проанализирован фрагмент языковой картины мира носителей молодежного сленга — моральные ценности бытия; дифференцированы положительные и отрицательные оценки человека в субъязыке молодежи; охарактеризован лексический ряд «украсть»; выделены и описаны глаголы-сленгизмы субполя «драка».

Ключевые слова: молодежный сленг, моральные ценности бытия, картина мира, субполе.

Мартос С.А. Моральні цінності буття в молодіжному соціолекті// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць / ред. проф. В. Олексенко та ін. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2017. – Вип. 27 – С. 85-89.